

MAGAZINE

AETHER

nr. 143 | april 2022

Tijdschrift over mediahistorie

Joop van den Ende 80 jaar: 60.000 uur televisie

Stella Seemer
TV-controverse
Podcasts

Michel van Dijk,

verzamelaar van video

Michel van Dijk
(Foto: Bas van der Heide)

YouTube, ooit opgezet als platform voor amateurvideo, is inmiddels uitgegroeid tot een alternatief audiovisueel archief. Opvallend vaak vind je er opnames en fragmenten die in de officiële instituten helemaal niet meer bestaan: omroepbeurten, complete journaals, reclameblokken, stationcalls van omroepverenigingen en commerciële zenders. Wie zijn de mensen die dit materiaal uploaden, hoe komen ze eraan en wat drijft ze om dit te doen? Ik sprak met Michel van Dijk, sinds 1997 verzamelaar van video, die samen met Bas van der Heide ook bijdragen aan *Aether* gaat leveren (hun eerste artikel staat in deze editie).

door Liselotte Doeswijk

Michel van Dijk liep aanvankelijk stage bij zo'n officieel archief: Beeld en Geluid in Hilversum. Daar deed hij onder meer research voor de *beeldengeluidwiki.nl*. De door Michel gemaakte overzichtspagina met alle omroepsters voerde al snel (en nog steeds) de ranglijst van best bezochte pagina's aan. Dat bracht de redactie op het idee om van alle omroepsters een biografische pagina te publiceren. Daartoe werden alle omroepsters opgespoord en geïnterviewd, later volgden nog een boek en een publieksbijeenkomst.

An advertisement for the Philips VCR 3048. At the top, there is a grid of 15 small video stills showing various scenes, including a person in a boat, a person in a field, and a person in a car. Below the grid is the text "Beelden om nooit te vergeten." The main headline reads "De Video Cassette Recorder van Philips neemt ze voor u op." Below this is a photograph of the Philips VCR 3048, a dark-colored unit with a control panel on the front. The price "3048,-" is printed to the right of the VCR. At the bottom of the advertisement, it says "Europa heeft gekozen voor het Philips VCR-systeem." There are also several columns of small text providing technical specifications and details about the product.

Aan Michel was de uitdaging om in het archief naar bewegende beelden van de omroepsters te speuren. Hij legt uit hoe dat ongeveer ging: "Eerst zocht ik in de catalogus op de namen van de omroepers en omroepsters, daar kwamen een paar screentests naar boven en een enkele omroepbeurt die per toeval ook in de catalogusbeschrijving opgenomen stond. Maar dat hield al snel op. Het omroeparchief bewaarde programma's, de stukjes ertussen werden lange tijd niet als erg belangrijk

beschouwd. Dus daarna ben ik op goed geluk viewingtapes [kopieën op VHS van de originele dragers] gaan opragen. De band in de speler stoppen en hopen dat er toevallig nog een omroepbeurt op de band staat. Zo vond ik ook veel mooie stationcalls van de omroepverenigingen."

Na zijn vertrek bij Beeld en Geluid ging het verzamelen van deze videocassettes door. Michel: "Heel wat mensen hebben dozen met oude videobanden op zolder staan.

Voor hen lijkt het waardeloos, want ze weten niet meer wat erop staat, ze kunnen het niet meer afspelen, dus: 'weg ermee!' Ik vind dat jammer, en denk; misschien zit er nog wat tussen." Inmiddels weten mensen Michel te vinden met oude video-formaten en zelf speurt hij op internetfora naar interessante partijen banden. Op die manier raakte hij in contact met andere videoverzamelaars en liefhebbers. "Mensen met een brede interesse, maar ook mensen die bijvoorbeeld alles van specifieke artiesten of genres verzamelen, of zich juist richten op de technische kanten."

De laatste minuten

Michel: "Ik probeer in te schatten wat er op de banden staat. Zijn het programma's die ook beschikbaar zijn in het archief van Beeld en Geluid of een ander archief, dan doe ik er niets mee. Hoe vaker een band is overgespeeld, hoe slechter het eruitziet. In de regel kun je alleen nog een mooie digitalisering maken van een tape waar maar één opname op is gemaakt. Maar, omdat de banden met een uur opnamelengte vaak langer zijn dan de gemiddelde duur van een programma, zijn zelfs bij de hergebruikte banden de laatste paar minuten nog van prima beeldkwaliteit. Dus ik spoel altijd even door naar het einde. En daar vind ik dan omroepbeurten, stationcalls, reclames, of bijvoorbeeld stukjes *NOS Journaal*, waarvan ook maar weinig uitzendingen bewaard zijn gebleven."

Advertentie voor de Philips Video Cassette Recorder in het *Algemeen Dagblad* van 08-03-1973 (Delpher)

Televisiecontroverse in de jaren '70: AVRO's Wiekentkwis

Door Michel van Dijk en Bas van der Heide

Begin jaren '70 begon het genre spelshow serieuze vormen aan te nemen op de Nederlandse televisie. De KRO had de *Berend Boudewijn Kwis*, de VARA had *Mies Bouwmans Eén van de Acht*, maar de van oudsher op amusement gerichte AVRO had nog geen avondvullend spelprogramma.

Hier kwam verandering in toen het in de zomer van 1973 de eenmalige quiz *Samenspel* op het scherm bracht. In dit nieuwe spelprogramma stonden vier jonge paren centraal die gingen trouwen. Ze kregen een aantal spelletjes voorgeschoteld en konden daarmee mooie prijzen winnen. *Samenspel* zou in het seizoen erna omgedoopt worden tot de *Wiekentkwis* en werd op den duur razend

populair, maar moest eerst wel wat controverses doorstaan.

Peter Kneijens, de eerste presentator
Als presentator werd Peter Kneijens aangetrokken. Hij was voor de AVRO geen onbekende, want al tijdens de experimentele periode van de Nederlandse televisie was hij te horen als commentator. Zo leende hij zijn stem in het voorjaar van 1952 aan een

serie uitzendingen rondom de geschiedenis van de Olympische Spelen. De *Volkskrant* recenseerde de uitzending van vrijdag 25 januari 1952: "De commentator kon op het laatst niet op tegen de snelheid waarmee de filmflitsen werden doorgejaagd. Tenslotte hijgde hij nog meer dan Fanny Blankers, hoewel die juist een hordenloop volbracht." Deze uitzending verliep ook nog eens niet vlekkeloos, want er viel een camera uit en een lamp in de filmprojector raakte defect. Ook de zender in Lopik viel veertig minuten uit. Het programma kwam hierdoor een uur later dan gepland ten einde.

De verdere carrière van Kneijens was zeer gevarieerd. Hij was uitbater van een nachtclub en publiciteitsadviseur bij grote bedrijven als Neckermann. Zijn werk als commentator zou gezien kunnen worden als een uitstapje, dus de keuze voor hem als presentator van *Samenspel* was nogal opvallend. Kneijens viel dan ook meteen op door zijn bijzondere manier van presenteren. Toen hij een etalagepop, die voor een van de spellen stond opgesteld, bijna omverliep, zei hij: "Pardon, mevrouw". Hij bood een paar dat deelnam een schommelstoel aan "om in te sterven" en gebruikte daarnaast kreten die tegenwoordig zijn ingeburgerd in de

Nederlandse taal. Uitspraken als "ajuu paraplu", "grote klasse" en "dat ziet er gezond uit" zijn allemaal ontsproten aan het brein van Kneijens. Het eenmalige *Samenspel*, met onder andere Seth Gaalkema als gast, werd door tv-criticus Nico Scheepmaker van *Het Parool* niet met luid gejuich ontvangen: "Misschien in de eerste plaats omdat *Samenspel* geen eigen gezicht heeft, maar het gezicht van enkele andere soortgelijke spelletjes." De AVRO besloot toch door te gaan met het spelprogramma, zij het met enkele wijzigingen en een onder andere naam: de *Wiekentkwis*.

v.l.n.r.
Peter Kneijens, de onorthodoxe eerste presentator

Presentator Fred Oster bij het finalespel: de marmottenrace die met cavia's werd gehouden

Oster werd nogal braaf gevonden

Foto's: Beeld en Geluid

Dronken?

Op 18 januari 1974 meldde *Het Parool* dat "de gulle oom" er na vijf uitzendingen mee stopte. Dit deed hij onder het mom van een maagzweer – "het ziet er niet gezond meer uit!" – maar er was tegelijkertijd een controverse ontstaan. Kneijens leek in de laatste uitzending die hij presenteerde wel dronken. Hij verklaarde zich nader in een interview: "Je zit in de competitie van 't zeltjes winnen. En dat betekent nervositas, de zenuwen. Voor de opnamen van de vorige week zelden ze: zou het niet verstandiger zijn om even een glas te drinken, dat doen ze allemaal. Nou goed. Ik denk: waarom ik niet? Ik kan best

een halve fles wijn drinken, en paar sherry's, een paar whisky's en dan m'n auto instappen. Ik bedoel — als dat al niet meer mag... Dus oké, ik weet 't nog precies, ik dronk twee glazen whisky met water. En toen onder die hete lampen. Ze schreven dat ik beschonken was. Maar als ik echt beschonken was geweest, had de AVRO 't toch niet uitgezonden?"

Enkele dagen na de bekendmaking van zijn stoppen werd op de Amsterdamse Nieuwezijds Voorburgwal een demonstratie gehouden met een spandoek waarop stond "Wij willen Peter Kneijens terug". Deze actie werd georganiseerd door bekende artiesten als Rijk de Gooyer, Piet Römer en Hans Boskamp. Prominente Nederlanders Mies Bouwman, Simon Carmiggelt en Jan Cremer steunden de actie en Amsterdammers sloten zich aan, wat voor een verkeersinfarct zorgde. "Peter Kneijens is een waarlijk onleke televisiefiguur, die misschien zijn tijd ver vooruit is op de bus", aldus *De Telegraaf* in een commentaar. Het mocht niet baten. Kneijens nam nog een feestnummer op, gebaseerd op zijn eigen taalgebruik. Het werd de "meest bekakte carnavalsknaller" ooit. Later presenteerde hij nog kortstondig het radioprogramma *Met het Oog op Morgen* en maakte hij redame.

Fred Oster, de tweede presentator

De producer van de *Wiekentkwis*, Fred Oster, moest Kneijens vervangen. Hij verscheen

eind jaren 50 voor het eerst op de televisie in een serie blijspelen van de AVRO en hij maakte al in 1961 een documentaire over het tekort aan bruikbaar water in Nederland. Oster regisseerde meer dan 75 afleveringen van het legendarische voor de *Vuist Weg* met Willem Duys en de actualiteitenrubrieken *Filts* en *Televizier*, waarvoor hij ook reportages maakte. Hij

"Ze vonden opvallend veel stemmen met hetzelfde handschrift"

deed ervaring op als presentator bij het allereerste verborgen camera-programma *Poets*, de spelshow *Keerquiz* en hij maakte tv-uitzendingen voor de politieke partij VVD. En ook niet onbelangrijk: Oster produceerde vijfmaal het *Eurovisie Songfestival* namens Nederland.

De Televisiering

Oster presenteerde anders dan Kneijens. Hij werd wel vergeleken met een autoverkoper. Veel mensen vonden hem te braaf. Toch verliepen de eerste seizoenen met Fred Oster succesvol. De kijkcijfers stegen. Maar in 1976 ontstond een nieuwe rel. De *Wiekentkwis* kwam als winnaar uit de bus bij de verkiezing van de Gouden Televisiering, de televisiepublieksprijs van de AVRO, maar de redactie van de ring ontdekte bedrog. Ze vonden opvallend veel stemmen met hetzelfde handschrift. Toen

deze verwijderd waren, was er geen duidelijke winnaar meer. De redactie vermoedde "dat de medewerkers van de *Wiekentkwis* zelf te enthousiast met de verkiezing hadden meegedaan". Het werd een veelbesproken onderwerp in de kranten. Volgens columnist Philip van Tijn was het merkwaardigste van deze sabotage niet dat de grootste "on-persoon" van de Nederlandse televisie bijna werd bekroond, ook niet dat Oster zelf onkundig zou zijn in het gesjoemel rondom hem en zelfs niet dat er iets niet klopt als een AVRO-presentator de ring krijgt. Het vreemdste was volgens hem dat je al met de inschakeling van een paar vriendjes kans maakt op de prijs van de kijker, ingesteld door een blad met meer dan een half miljoen abonnees. Oster ontkent nog steeds in alle toonaarden dat hij iets met het bedrog te maken heeft gehad.

Het einde

Na tien jaar vond de AVRO-directie het tijd om te stoppen met het spelprogramma, hoewel het nog steeds een grote waardering genoot. Op 29 april 1983 was de laatste aflevering te zien. Fred Oster maakte in 1985 nog drie proef-

programma's van *Plaza* maar deze show werd overgenomen door Ruud ter Weijden. Oster vond zijn geluk een jaar later in het presenteren van de nieuwe quiz *Prijs je Rijk*, met als voice-over Uf Blokker (polens!). In 1988 verdween het programma van de bus, omdat de AVRO volgens adjunct-directeur Fons van Westerloo geen behoefte meer had aan plat amusement. Osters rol was bijna uitgespeeld. In de zomer van 1990 presenteerde hij nog zijn zelfbedachte en -geproduceerde quiz *Geluk voor twee*, waarna hij twee jaar later bij de AVRO vertrok en bij Joop van den Ende Producties ging werken als producer.

Van de *Wiekentkwis* zijn slechts twee uitzendingen, uit begin jaren 80, bewaard gebleven in het archief van het Nederlands Instituut voor Beeld & Geluid. De aflevering met een aangeschoten Peter Kneijens hebben we dus niet kunnen bekijken. We moesten het hebben van krantenberichten uit die tijd. Ook het bedrog rondom de Televisiering zal nooit precies worden opgehelderd. Duidelijk is wel dat controverses rondom televisieprogramma's van alle tijden zijn, maar dat programma's deze stormen kunnen doorstaan. De *Wiekentkwis* is het bewijs dat momenten van crisis en succes hand in hand gaan. ■

Michel van Dijk (1986) en Bas van der Helde (1998) verzamelen al jaren televisiebeelden en zijn daarmee televisie-historici geworden. Michel werkte daarnaast een tijd bij het Nederlands Instituut voor Beeld & Geluid en maakte onder meer een documentaire over omroepers. Bas maakt sinds 2020 de podcast *Beeldbuis mannen*, waarin hij praat met televisiemakers.